

Drinkwaterwinning en natuurontwikkeling: liefde op het tweede gezicht

Voordracht gehouden tijdens het VWN-symposium over 'SamenWerking' d.d. 29 mei 1997 te Hoogeveen

Het verleden

Toen ik eind jaren zeventig bij de Stichting 'Het Drentse Landschap' (HDL) kwam te werken was de heer Van Nes onze voorzitter. Zijn eigenlijke functie was directeur van de Waterleiding Maatschappij Drenthe (WMD), terwijl hij later ook nog voorzitter van de Milieuraad Drenthe werd en ook nog een rol in het Zuiveringsschap speelde. Deze zeer inspirerende man met wie we zelfs nog eens het zogenaamde Krantenbos bij Assen hebben aangelegd, was voor mij de verpersoonlijking van het gezamenlijke

E. W. G. VAN DER BILT
Het Drentse Landschap

belang van natuur, milieu en waterwinning. We hadden en hebben elkaar nodig. De onderlinge relaties zijn daarna eigenlijk letterlijk verwaterd.

Intussen

De drinkwaterbedrijven stroomlijnden zich de afgelopen 20 jaar tot moderne waterboeren die zich vooral bezig hielden met kubieke meters, het aantal kilometers aan leidingen, het aantal aansluitingen en de voorzieningsgraad. Voor alle problemen leek een technische oplossing en aan middelen voor onderzoek en realisatie voor complexe installaties was geen gebrek. De sector vormde een gesloten naar binnen gericht bolwerk met een bepaalde angst voor de buitenwereld. Onder het motto van leveringsplicht, garantstelling, zekerheid tot de twintigste macht gekoppeld aan angst voor calamiteiten, kwam de nadruk erg op technische oplossingen te liggen. Door de monopoliepositie is noodzaak tot een op creativiteit en interactie met de buitenwereld gerichte benadering, nooit echt aanwezig geweest.

Natuurbescherming en milieubeweging daarentegen richtten zich hoofdzakelijk op het verwerven van reservaten en het beïnvloeden van de overheid om tot een betere regelgeving te geraken. Zij veranderden geleidelijk van gesubsidieerde dwarsliggers tot geaccepteerde krachten in het maatschappelijk middenveld. Openheid, een nauwe relatie met de samenleving, het zoeken naar integrale oplossingen zijn in onze sector een noodzaak. Onze relatieve machteloosheid heeft ons creatief gemaakt.

Waterwinning in het Hunzedal

Een echte tegenstelling ontstond pas bij het realiseren door de WMD van een nieuwe grondwaterwinning te Annen in

het Hunzedal. Wat bot gesproken kwam het erop neer dat de burgemeester en de directeur op een achternamiddag tot een winning van bijna 5 miljoen m³ grondwater besloten. Zonder een duidelijk beeld van de consequenties die dat voor de natuur ter plaatse zou hebben, te bezitten. Gevolg was dat HDL en de Milieufederatie Drenthe (MFD) een Kroonberoep tegen deze winning instelden, wat niet echt gewaardeerd werd door de WMD. Hoewel de discussie een hoog 'van dik hout zaagt men planken' gehalte bezat, werden er toch steeds motieven gevonden om deze aan te gaan. Een eerlijke en persoonlijke relatie bleek de basis voor verdere samenwerking.

Hoewel de meningsverschillen scherp gepositioneerd bleven ontstond er na enige tijd respect voor de tegenstander. Geen van de partijen wilde evenwel een strobreed opschuiven. De procedure sleepte zich voort. Intussen werd het puttenveld gerealiseerd. Principieel zijn is een groot goed, waanzin bedrijven is dat niet. HDL en de MFD boden de WMD aan om de procedure zonder nauw beschreven condities vooraf te beëindigen. Wel werd nadrukkelijk verzocht om in reactie op deze gewaagde wijziging van beleid meer rekening te houden met de belangen van natuur en landschap.

Het was zeker niet eenvoudig om de vroegere tegenstander zonder meer als medestander te gaan zien. HDL ging echter deel uitmaken van het projectteam wat de onderzoeksoverdracht van de provincie aan de WMD, inzake het zoeken naar alternatieven in de zin van oppervlaktewaterwinning in het Hunzedal, inhoud moest geven. Daarin speelde zij mede een rol bij het ontstaan van het Project Breevenen waarin voor een koppeling tussen vernatting en waterwinning wordt geopteerd. Het toelaten van andere actoren in het proces bleek op dat moment voor de WMD profijtelijk. 'Probeer ons maar eens te vertrouwen'. En dat doen we nu.

Eén en ander leidde tot een convenant tussen natuurbescherming (WNF, HDL, GRL) en waterwinners (VEWIN, WMD, GWG, WAPROG), inzake koppeling van waterwinning en natuurontwikkeling in het Hunzedal. We doorlopen momenteel gezamenlijk tal van projecten en processen. Laatst werden de projecten in het Hunzedal zelfs in de poging van de particuliere natuurbescherming om een deel van de 120 miljard ICES gelden te verkrijgen centraal gesteld. Met een grote rol voor de waterwinners. Ook inzake de compensatie van de bodemdaling kan het Hunzedal een rol spelen. Kortom: de samenwerking heeft body, heeft landelijke en regionale aandacht en heeft enorme perspectieven en

potenties. Er lopen op dit moment al een tiental verschillende projecten in het Hunzedal waarbij met steeds wisselende partners nieuwe natuur wordt gerealiseerd.

De betekenis van samenwerken

We leven in een klein land. Iedereen lijkt wel iets met het landelijk gebied te willen. De druk op zachte functies zoals natuur en landschap, stilte, duisternis maar ook op schone grond- en oppervlaktewater is al buitensporig hoog en neemt nog steeds toe. Het is duidelijk dat een willekeurig maatschappelijk belang meer kans heeft om haar doelen succesvol te realiseren wanneer zij dat in samenwerking met andere sectoren kan. Er is steeds onvoldoende geld voor het behoud van natuur en landschap geweest en dat zal wel zo blijven.

Natuurontwikkeling zal dus het best te realiseren zijn wanneer het een positieve randvoorwaarde voor andere economische functies vormt.

Zoals recreatie, bosbouw, woonlocatie-ontwikkeling in de randveendorpen ten oosten van het Hunzedal ter ontlasting van de steeds verder dichtgebouwde Hondsrug en de drinkwaterwinning. Het Drents Landschap zoekt met nadruk een partnerrelatie met de waterwinners. Op de strategie kom ik later terug.

De voordelen

1. Drinkwaterwinners en natuurontwikkelaars zijn beide nadrukkelijk als maatschappelijke factoren in het Hunzedal maar ook elders aanwezig. Samenwerken is voor de hand liggend en praktisch.
2. Een schoon milieu en veel helder water is voor beide sectoren een essentiële randvoorwaarde. Er bestaat een grote mate van overlap wat dat aangaat.
3. De samenleving zoekt een oplossing voor de verdrogingsproblematiek. Naast een gezamenlijk wijzen op de grootste oorzaak, de cultuurtechnische inrichting van ons buitengebied, is er een tendens om in toenemende mate oppervlaktewater in plaats van grondwater te gaan gebruiken. Op dat punt zijn win-win situaties met een grote maatschappelijke meerwaarde te ontwikkelen.
4. Verstandige exploitatie van complete beekdalsystemen voor de drinkwaterwinning levert maximale duurzaamheid gekoppeld aan de ontwikkeling van hoogwaardige natuur.
5. De combinatie van drinkwater en natuur heeft een hoge PR waarde. Water uit het paradijs. Een samengaan van het nuttige met het aangename.
6. Er is een commercieel belang. Waterwinbedrijven genereren een economische waarde uit de grondstof water en kunnen

op lange termijn investeringen van grote omvang doen. Tot nu toe worden er grote bedragen voor technologische oplossingen betaald. Investeren in het landschap is een duurzaam alternatief.

7. Natuurbeschermingsorganisaties zouden voor de waterwinbedrijven het beheer van hun eigendommen gedelegeerd uit kunnen voeren. Voor hen is dat een kernactiviteit; zij zijn daarin gespecialiseerd.

8. Het is gewoon leuk om door samenwerking onze sterk verstedelijkende wereld iets mooier te maken. Zeker als die samenwerking ook nog een culturele kruisbestuiving kan inhouden.

De risico's

– Er is een politiek risico omdat drinkwatermaatschappijen nogal onder invloed van de overheid staan. Naar ik heb begrepen wil het Rijk haar invloed zelfs versterken omdat rijke nutsbedrijven inmiddels al voetbalclubs sponsoren. Traditionele belangen zoals die van de landbouw zijn tevens van grote invloed op het beleid.

– Er is een risico dat een van de belangen te zeer gaat domineren. Wat stampen we lekker zei de muis tegen de olifant terwijl ze op de brug liepen; het was het laatste wat de muis zei.

– De in te zetten waterwinningstechniek levert een bepaald risico, zeker bij oppervlaktewatergebruik. Er moet ruimte zijn voor het naast elkaar inzetten van de verschillende technieken in verschillende delen van het hydrologisch systeem. Het ontbreken van creativiteit en de neiging van de waterleidingbedrijven om aan hun voorkeur vast te houden weerstaan vaak een open denk- en planproces.

– Er is een financieel risico omdat de combinatie op korte termijn mogelijk niet goedkoper zal zijn. Gezien de ontwikkelingen mag men evenwel verwachten dat drinkwater duurder zal worden. Wanneer men 20 jaar uittrekt om een nieuwe situatie te bereiken hoeft financiering geen probleem te zijn. Denk aan groenleningen zoals dat ook bij het WMD-project Breevenen in het Hunzedal als eerste in de sector speelde, de heffingen op grondwater en het introduceren van andere maatschappelijke krachten en fondsen die geldstromen kunnen inbrengen.

De strategische alliantie

In het voorgaande heb ik u mogelijk duidelijk kunnen maken dat er tal van motieven voor een strategische alliantie zijn. De risico's zijn overzienbaar, de uitdaging is groot.

Het werkgebied hoort het complete hydrologische systeem te zijn. Het streven moet gericht zijn op het realiseren van een zo

min mogelijk gestoorde waterhuishouding waarin de natuur een dominante rol speelt. Voor elke plaats in het systeem is een andere win-techniek mogelijk. Kleine geschakelde grondwaterwinningen, oeverinfiltratie, infiltratie en winning van grondwatertypisch oppervlaktewater, oppervlaktewaterwinning, grondwaterwinning in combinatie met verdrassing, dynamische spaarbekkens in de benedenloop, enzovoorts.

Een open houding naar deze verschillende winningstechnieken is een voorwaarde, terwijl tevens de bereidheid moet bestaan andere belangen te integreren.

Samenwerking leidt tot creativiteit, tot nieuwe oplossingen, tot win-win situaties, maatschappelijke meerwaarde, duurzaamheid en als we ons best doen mogelijk tot kostenverhoging. Het samenbrengen van geldstromen kan hier overigens een belangrijke tegenkoppeling zijn. Wat mij niet zou verbazen is dat de burger, die ook groene stroom valt uit te leggen, bereid zou zijn om aan blauw drinkwater mee te betalen. Hetzij via een directe investering vanuit de drinkwaterwinbedrijven, danwel door vrijwillig een beetje per m³ drinkwater bij te betalen voor het realiseren van een prachtig natuurgebied. Naast de deur en voor iedereen om van te genieten. Een duidelijker relatie met nog meer draagvlak is toch gewoon niet te bedenken. Een sterreclame, maar dan voor de verandering eens een keer echt groen. Waterwinner durf te leven! Toon eens wat meer lef, creativiteit. Neem de handschoen op. Durf die centrale rol temidden van die beweging maar aan. Misschien maakt u dat veel minder afhankelijk van de waan van de dag dan u nu kunt bevroeden.

• • •

Blauw – Groene Samenwerking

• Slot van pagina 762.

bijdragen aan een betere matching van de diverse gebruiksvormen en aan een efficiënte benutting van de beschikbare oppervlakte.

Dus: met blauw-groene samenwerking valt ook terreinwinst te boeken, naast natuur-, milieu-, water- en financieel voordeel!

Dat passen en meten zal er naar mijn verwachting ook toe gaan leiden dat er minder nieuwe, grootschalige en ruimteverslindende projecten met jarenlange procedure-trajecten zullen worden gepland, en oplossingen weer meer kleinschalig en lokaal zullen worden gezocht, met gebruikmaking van bestaande voorzieningen en aandacht voor integratie met de omgeving.

En daar liggen de beste mogelijkheden voor geïntegreerd water- en natuurbeheer, gezien ook de eruit voortvloeiende milieu- en financiële voordelen.

Van daaruit is het ook niet meer zo'n grote stap naar een stuk organisatorische integratie van blauw en groen, vooral op het gebied van terreinbeheer.

In de duinen is dit nu al het geval: grote delen van het duingebied zijn in beheer bij de Noord- en Zuidhollandse waterleidingbedrijven. Dat is vooral ontstaan vanuit de benutting van die duinen als kunstmatig infiltratiegebied met alle technische voorzieningen daaromheen.

Maar omdat kunstmatige infiltratie ook elders in Nederland steeds meer toepassing vindt, denk aan PIM, OEDI etc., en bovendien nu, gezien ook de tendens naar diepinfiltratie, qua terreinbeheer nauwelijks nog andere eisen stelt dan welke gelden in het geval van natuurlijke infiltratie, is er eigenlijk geen echte reden meer om het terreinbeheer in de duingebieden en elders in Nederland, op verschillende wijze te organiseren.

Daarmee wil ik *niet* zeggen dat het dus ook elders in Nederland door waterleidingbedrijven zou moeten gebeuren, maar *wél* dat het ook daar steeds verder geïntegreerd zou kunnen worden:

Vanuit de gedachte dat schoon water een product van de natuur is dankzij de hydrologische kringloop, en vanuit het meer opbrengstgerichte denken van de terreinbeherende organisaties, dat nu waarneembaar is, zal ook hén zo'n geïntegreerde beheersvorm gericht op een duurzame natuurontwikkeling én watervoorziening aanspreken.

En waar straks sprake is van meer geïntegreerd beheer kan ook snel gezamenlijke belangenbehartiging volgen, voor zover dat nu ook al niet het geval is trouwens. De vergroening van de VEWIN, als belangenorganisatie, is immers al geruime tijd gaande, zeker ook op het gebied van publiciteit en voorlichting. En zowel publiek als politiek reageren daar positief op!

Ik denk dan ook dat een geleidelijke overgang van intensieve blauw-groene samenwerking naar een vorm van integratie op het gebied van terreinbeheer en belangenbehartiging in de toekomst voor de hand ligt en goed past in het huidige beeld van vergroening van blauw, verduurzaming dus, en van verzelfstandiging van groen, met een toenemende drang naar functiebeloning en vermarkting van natuurwaarden.

• • •